

LUNDS
UNIVERSITET

Funktion och betydelse hos nickningar och huvudskakningar hos tre svenska barn mellan 18 och 30 månader

Eskil Ceder

Kandidatuppsats
Allmän språkvetenskap
HT 2011

Lunds universitet
Språk- och litteraturcentrum (SOL)
Handledare: Mats André

Abstract

Gestures are used by people in all cultures to express themselves. This is done through both conventional gestures, sometimes called emblems, and non-conventional gestures whose meaning is more dependent on the situation in which they are made. The purpose of this study is to examine how Swedish children between the ages 18 and 30 months use nodding and head shakes, both of which are conventionalized gestures in multimodal utterances, together with speech. The study encompasses how nods and head-shakes are used and what function and meaning they have in utterances. It is argued that children use conventionalized gestures in ways that are sometimes more typical and sometimes less typical, and in the latter case there is also room for creativity. To some extent the study also covers the development of the usage of these gestures over time, although data is limited in this regard. Even though head shakes are more common than nodding, and become even more so over time, the use of both gestures decrease as the children get older. The results also show that there is great variation in the ways in which gestures may be used and that gesture frequencies can vary greatly from child to child.

Innehållsförteckning

1	Introduktion.....	4
1.1	Inledning.....	4
1.2	Bakgrund och relevans.....	5
2	Metod och definition.....	6
2.1	Definitioner	6
2.1.1	Yttrande.....	6
2.1.2	Gest.....	6
2.1.3	Funktion och betydelse.....	6
2.1.4	Nickningar och huvudskakningar	8
2.1.5	Positiv, negativ och neutral laddning.....	9
2.1.6	Ställningstagande och respons.....	9
2.1.7	Emfas.....	10
2.1.8	Gestures per utterance (GPU).....	10
2.1.9	Vokaliserade och tysta gester.....	10
2.1.10	Yttrandetyper och användning.....	11
2.2	Data.....	11
2.3	Tillvägagångssätt.....	12
3	Analys och resultat	15
3.1	Nickningar och huvudskakningar per barn.....	16
3.2	Nickningar och huvudskakningar över tid.....	17
3.3	Gesternas funktion i relation till yttrandets typ.....	20
3.3.1	Påstående/svar - respons/ställningstagande.....	20
3.4	Frågor, pekningar och neutral laddning.....	24
3.5	Gesternas emfatiska funktion.....	26
4	Diskussion.....	28
4.1	Nickningar och huvudskakningar i mängd.....	28
4.1.1	Gestfrekvens i påståenden och svar.....	28
4.2	Yttranden och dess betydelse.....	29
4.3	Gestens funktion och betydelse i yttranden.....	30
4.3.1	Gesternas funktion i yttranden.....	30
4.3.2	Gesternas specifika betydelse i yttrandena.....	31
4.4	Pekningar i samband med frågor, svar och påståenden.....	31
4.5	Emfas.....	32
4.6	Utvecklingen över tid.....	33
5	Sammanfattning, och fortsatta studier	35
5.1	Sammanfattning.....	35
5.1.1	Generell användningen av huvudskakningar och nickningar i yttranden.....	35
5.1.2	Utvecklingen av användandet.....	35
5.1.3	Funderingar över konventionaliserade gester i allmänhet.....	36
5.2	Fortsatta studier.....	36

1 Introduktion

1.1 Inledning

Gester används i alla kulturer. Det gäller både konventionaliserade gester, som i stort sett alltid har samma funktion och betydelse i ett yttrande, och icke-konventionaliserade gester, vars funktion och betydelse i yttrandet är mer beroende av situationen. Uppsatsen kretsar i huvudsak kring de två konventionaliserade gesterna nickningar och huvudskakningar. Bland vuxna i Sverige och många andra länder används nickningar och huvudskakningar ofta för att visa positiv respektive negativ laddning i yttranden. Den enklaste användningen är när gesterna används som responser och deras meningar är mer eller mindre synonyma med orden ”ja” respektive ”nej”. Nickningar och huvudskakningar har dock ofta också betydelser som går utöver orden ”ja” och ”nej” (Kendon 2002), till exempel kan en huvudskakning användas för att visa någon att man inte uppskattar vad han/hon håller på med. Ibland används även gesterna på sätt där deras betydelser överhuvudtaget inte närmar sig ”ja” eller ”nej”, till exempel kan en person nicka mot ett specifikt objekt för att tydliggöra vad det är för något de talar om. Gesten får då istället en pekande funktion och kan istället ha meningen ”den”.

I denna uppsats räknas barn som småbarn från ett års ålder (12 mån) till tre års ålder (36 mån). Innan de fyllt ett år räknas de som spädbarn. Barn börjar använda gester redan innan ett års ålder (Bates et al. 1979). Exempel på gester som förekommer innan de första orden är pekfingerpekande, ”medhållandegester” (*affirmation*) och ”protestgester” (*rejection*) (Guidetti 2000). Det finns alltså gester med positiv och negativ laddning i barnens repertoarer redan innan nickningar och huvudskakningar dyker upp. När nickningar och huvudskakningar börjar användas är lite oklart eftersom det tycks vara ganska individuellt. Berglund (1999: 69) har dock visat att ett litet andel spädbarn (7%) använder huvudskakningar redan vid åtta månaders ålder och runt en fjärdedel (23%) vid tio månaders ålder.

Denna uppsats handlar om hur svenska småbarn använder nickningar och huvudskakningar mellan 18 och 30 månaders ålder. Fokus ligger främst på vad gesterna har för funktion och betydelse i barnens yttranden. I viss mån kommer det även att tas upp hur användningen av gesterna utvecklas under den nämnda tidsperioden. Genom att undersöka hur dessa två gester används och utvecklas, kan man få en fingervisning om hur konventionaliserade gester används av småbarn i samband med yttranden i denna tidiga period av livet. Eftersom det visade sig att barnen ibland även använder pekfingerpekning i yttranden där nickningar och huvudskakningar förekommer så tas även dessa pekningar med i analysen i de fall där de förekommer.

1.2 Bakgrund och relevans

Ibland påstås det att konventionaliserade gester är mindre benägna att koordineras med talspråk än icke-konventionella gester (McNeill 2000). Andrén (2010) fann dock i en undersökning av fem svenska barn mellan 18 och 30 månader att det snarare tycktes vara tvärtom. Både nickningar och huvudskakningar används alltså i den stora majoriteten av alla fall tillsammans med talspråk. Andrén visade också att det över lag är vanligast att nickningar och huvudskakningar används i responsiva yttranden (*ja, nä, mm*, och liknande) i början av denna period. Han visade även att huvudskakningar användes ungefär lika mycket som nickningar vid 18 månader för att med tiden bli vanligare och vanligare i jämförelse med nickningar, ca 80% respektive 20% vid 30 månader. I en annan undersökning fann Zlatev och Andrén (2009) att huvudskakningar och nickningar var den andra respektive tredje vanligaste kategorin av gester både hos tre svenska och tre thailändska barn. Då dessa två gester är så vanliga blir de intressanta i och med att en undersökning av dem kan bana väg för bättre förståelse av hur konventionaliserade gester används av småbarn och hur användningen förändras över tid. Fokus för denna uppsats ligger på att beskriva huvudskakningarnas och nickningarnas användning hos barnen i mer detalj än vad som gjorts i tidigare studier, bl. a. den av Andrén (2010).

Avsnitt 2.1 går igenom definitioner för de begrepp som används i uppsatsen som används i uppsatsen. Avsnitt 2.2 redogör för vilken typ av data har använts och hur den har kodats. Avsnitt 3 går igenom de resultat som tagits fram från det undersökta materialet. Avsnitt 4 diskuterar resultaten och avsnitt 5 sammanfattar undersökningen och presenterar en del idéer för vidare forskning.

2 Metod och definition

2.1 Definitioner

Följande avsnitt innehåller en rad definitioner och klargör olika begrepp som är centrala i uppsatsen. Vissa av dem används även som kodningskategorier i den analys som har utförts. Vid användning av ordet ”huvudgest” eller liknande i uppsatsen så handlar det alltid om huvudskakningar och nickningar.

2.1.1 Yttrande

Ett yttrande är ”anförande, uttalande, utlåtande; obruten sekvens av talad eller skriven text från en och samma person.” (Termlexikon 2007: 178) Yttrandet kan bestå av talade meningar, enstaka ord, ljud, gester eller en kombination av två eller fler av dessa. Till exempel kan ett yttrande bestå av en nickning tillsammans med ett ”ja”. Exempel som återfinns i denna uppsats består alltid av minst en gest, antingen stående för sig själv eller i kombination ett talat yttrande.

2.1.2 Gest

En gest är en rörelse som görs med någon del av kroppen för att förmedla ett budskap. Inom retoriken talar man om fem huvudtyper av gester (Termlexikon 2007, baserat på Ekman & Friesen 1969):

- 1) *emblem*, konventionaliserade gester som liknar ord, exempel: V-tecknet för seger.
- 2) *illustratorer*, gester som följer talet och illustrerar – belyser – ordens innehåll, exempel: pekningar, avbildande (ikoniska) gester, eller med handen ”slå” talets rytm och därmed understryka orden (så kallade *beats*).
- 3) *känslosignaler*, exempel: miner, kroppshållning, kroppsrörelser.
- 4) *regulatorer*, talaren styr förhållandet mellan sig själv och åhörarna genom att exempelvis sätta ett finger på munnen för att tysta ner en åhörare.
- 5) *adaptorer*, ”anpassare”, kroppens sätt att anpassa sig till en stressituation, exempel: talaren kliar sig på kinden upprepade gånger.

Nickningar och huvudskakningar brukar klassas som emblem. Illustratorer och känslosignaler nämns i förbigående i uppsatsen men diskuteras inte i detalj.

2.1.3 Funktion och betydelse

Termen *betydelse* står här i kontrast till termen *funktion*. När nickningar och huvudskakningar står för sig själva, så kan man oftast utgå ifrån deras betydelse är JA respektive NEJ. När de kombineras

med yttranden kan det dock se annorlunda ut. Nickningar och huvudskakningar har vissa likheter med illustratörer och känslotryck. Deras betydelse är även beroende av de yttranden de kombineras med (illustratörer) och kan också visa vad en person känner eller tycker om en sak (känslotryck). Vad en gest har för betydelse är starkt beroende av vad personen som gör gesten försöker förmedla till sin motpart. Koshan (2008:44) skriver om gester: "Because they cannot always be glossed by words, gestures (alone or in combination with words) express something about human experiences that cannot be captured by any other modality." Kendon (2002:148) nämner något gällande huvudskakningar som även kan sägas vara sant om nickningar. "Often, the only way in which its meaning may be rendered is by re-formulating the speaker's entire utterance, often with additions that were not rendered verbally in the original." Betydelsen av nickningar och huvudskakningar behöver alltså inte ses som synonyma med "ja" respektive "nej". Istället tillför de något mer till yttrandet än vad endast ord kan göra i sig själv. Deras mer specifika funktion kan dock variera från fall till fall och kan till exempel i huvudsak användas för att visa positiv eller negativ laddning eller (i huvudsak) användas för att ge emfas åt ett yttrande.

Gestens betydelse grundar sig då oftast på gestens konventionaliserade innebörd. I fallen med nickningar och huvudskakningar är det oftast JA respektive NEJ. Detta kan dock variera en hel del beroende på vad talaren försöker framföra med sitt yttrande, till exempel kan meningen av en huvudskakning vara synonymt med "inte" snarare än "nej".

Gestens funktion är vad gesten gör. I en konversation visar nickningar oftast en bekräftelse med betydelsen JA men dess funktion kan även vara pekande i vilket fall dess betydelse blir likt den hos demonstrativen "den". Vidare kan gester visa laddning, dvs vad personen som utför gesten tycker om det som sägs. Till exempel kan en sakta nickning från en åhörare visa att de har hört det som sägs och att de lyssnar noga. I ett sådant fall blir *gestens betydelse* JA, medan *gestens funktion* är att bekräfta att lyssnaren har hört det som sägs och visa att de lyssnar noga till vad talaren framför. Hela yttrandets betydelse blir något liknande "Ja, jag hör vad du säger, och tycker det är värt att lyssna på".

Yttrandets betydelse handlar då om vilket meddelande som framförs genom yttrandet som helhet. Detta inkluderar ord, gester, röstens tonläge, om det är ett påstående, ett svar osv. Till exempel, om en person får frågan "Vill du ha lunch?" och svarar "ja" så innebär det att de vill ha lunch. Själva svaret består då endast av ett ord, dvs. "ja". Men betydelsen av yttrandet är inte enbart "ja" (ordets betydelse), utan "ja, jag vill ha lunch." (yttrandets betydelse).

Exempel 2.1 (aabel21_15.cha) är ett utdrag ur en diskurs och visar gestens funktion, gestens betydelse och yttrandets betydelse. Kursiv text i detta och andra exempel är för att beskriva vad som

händer i diskursen under dess gång. Exemplet är taget ifrån en videoinspelning då Bella är 21 månader 15 och dagar.

Exempel 2.1 (aabel21_15.cha)

Bella sitter med hennes pappa och lägger ett pussel.

*BEL: a sitta .

Bella pekar på en plats där hon tror att en viss pusselbit ska sitta.

*FAT: mm .

Fadern återkopplar instämmande.

*BEL: a sitta .

Bella upprepar att hon tror att pusselbiten ska sitta på på den plats hon pekade på innan.

*BEL: a sitta .

Bella tittar upp mot pappa och upprepar sig en sista gång, nu med ändrat tonläge i rösten, ändrad blick och nickar. Samtidigt plockar hon upp pusselbiten för att sätta den på plats.

%DEC \$GEST:NIK:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:sta:pos \$2ANV:ing

Punkterna nedan är observationer som följer av kodningen, som gjordes som en del av detta arbete, och tar även hänsyn till diskursen:

- Gesten är en nickning och är vokaliserad.
- Yttrandet är ett svar, de första två ”a sitta” är frågor och trots att hennes pappa svarar henne efter första gången så ställer hon samma fråga igen. Tredje gången hon säger det så har hon klurat ut var pusselbiten ska sitta och svarar därmed på sin egen fråga.
- Gesten används i ett ställningstagande och dess funktion är att visa bekräftelse och positiv laddning.
- Efter att ha tänkt igenom det hela, visar Bella pappa igenom gest, röst och blick att hon har bestämt sig för var hon vill sätta pusselbiten och att hon är säker på att det är rätt plats.
- Nickningen som i grunden betyder ”ja” är en del av bekräftelsen på var pusselbiten ska sitta och dess betydelse innefattar både ”ja” och ”där”.
- Yttrandets betydelse blir något liknande ”Där ska pusselbiten sitta.”

2.1.4 Nickningar och huvudskakningar

Arbetet använder sig av Kendons (2004: 149) definition av huvudskakning:

The Head shake; as we define it here, is recognized whenever the actor rotates the head

horizontally, either to the left or the right, and back again, one or more times, the head always returning finally to the position it was in at the start of the movement.

Detta innebär att personen som gör gesten vrider huvudet i vågrätt led antingen till höger eller vänster och sedan tillbaks, en eller fler gånger, för att vid slutförandet av rörelsen låta huvudet återta läget det befann sig i innan rörelsen började.

Definitionen för nickning följer samma mönster som den för huvudskakning: Personen som gör gesten vrider huvudet antingen uppåt eller neråt och sedan tillbaka, en eller fler gånger, för att vid slutet av rörelsen låta huvudet återta läget det befann sig i innan rörelsen började.

2.1.5 Positiv, negativ och neutral laddning

Följande definitioner för positiv och negativ laddning utgår från observationen att ordbetydelser har konnotationer som är antingen positiva eller negativa. Neutral laddning är mitt eget tillägg. Det används vid de tillfällen där laddningen inte kan beskrivas som positiv eller negativ.

Positiv laddning:

Den grammatiska karaktären av ett ord eller en fras som *delikat* eller *bra*, som normalt bör användas i en semantiskt eller syntaktiskt positiv eller bekräftande kontext.

Negativ laddning:

Den grammatiska karaktären av ett ord eller fras som *äckligt* eller *aldrig*, som normalt bör användas i en semantiskt eller syntaktiskt negativ eller nekande kontext.

Neutral laddning:

I vissa sammanhang kan en fras inte anses ha positiv eller negativ laddning eller ord ingen laddning, till exempel vid frågor. Om någon ställer frågan ”Tycker du att maten var god” så innehåller frasen ett ord med positiv laddning, nämligen *god*. Frågan i sig själv har dock ingen laddning, den visar inte vad den som frågar har för åsikt gällande maten, utan förväntar sig att den tillfrågade ska ge ett svar med antingen positiv eller negativ laddning beroende på vad denne tycker om maten.

2.1.6 Ställningstagande och respons

En *respons* står i kontrast till ett *ställningstagande* enligt följande: För att vara ett ställningstagande så gäller det att en deltagare i en diskurs måste bestämma sig för vad de anser om någonting i diskursen. Bestämmer sig en annan person som deltar i samma diskurs för att de tycker annorlunda om den saken är detta också ett ställningstagande. Om den andra personen däremot håller med om vad den första personen anser räknas detta som en respons. Enligt denna definition är de flesta svar

på frågor ställningstagande snarare än responser eftersom både responser och ställningstaganden kan vara svar.

2.1.7 Emfas

Inom gestforskningen har emfas och prosodiska aspekter av gester främst diskuterats i relation till så kallade beatgester (Ekman och Friesen 1969:68). Här uppmärksammar jag dock hur gester i största allmänhet har vad man skulle kunna kalla en prosodisk sida där fenomen som emfas kan påverka gestens och yttrandets betydelse.

Emfasens funktion är att lägga olika starkt (eller svagt) tryck bakom ett yttrande, ett ord, en gest eller något annat. Genom att lägga tryck bakom yttrandet/ordet/gesten så formas det så att dess betydelse förtydligas och/eller förstärks. Till exempel, om någon står och vinkar och säger ”hej då” så kan gesten emfaseras på olika sätt för att visa lite olika saker. Säger man ”hej då” normalt och vinkar normalt så tyder det på att man menar vad man säger. Underdriver man, säger det lågt och knappt vinkar alls så kan det tolkas som om man egentligen inte bryr sig om att den man vinkar till ska iväg. Om man å andra sidan överdriver vinkningen och ropar så kan det tyda på en anpassning till att den man vinkar till befinner sig på lite längre avstånd. Oavsett vilket, kommer ett vinkande tillsammans med ett ”hej då” i stort sett alltid betyda just ”hej då”. Ibland kan dock emfasen spela en roll som gör att yttrandets betydelse ändras helt och hållet. Om man säger ”det var bra gjort” så kan yttrandet formas igenom emfas för att visa att man egentligen tycker tvärt om. Yttrandets betydelse blir då istället ”det var inte bra gjort”.

I analysen har jag delat upp emfas i två kategorier: mycket och lite emfas. Detta är beroende på hur långt det är mellan rörelsens två yttersta lägen och hur mycket av rörelsen som görs. Mycket emfas innebär då att rörelsen som görs är förhållandevis stor och/eller att mycket av rörelsen görs. Lite emfas innebär att den gjorda gesten kan anses vara i normal storlek eller vara förhållandevis liten och att förhållandevis lite av rörelsen görs. Emfasens specifika roll i de enskilda yttrandena beskrivs närmare i analyserna av dem.

2.1.8 Gestures per utterance (GPU)

GPU innebär *gestures per utterance*, det vill säga, hur många gester som görs i genomsnitt per yttrande.

2.1.9 Vokaliserade och tysta gester

En vokaliserad gest innebär här att någon form av hörbart ljud görs med talorganen strax före gesten, under dess gång eller strax efter och att detta ljud kan anses vara en del av samma yttrande som gesten. Detta inkluderar allt från enstaka pip och skratt till hela meningar. Vid tysta gester så

görs inga ljud med talorganen överhuvud taget.

2.1.10 Yttrandetyper och användning

Orden yttrandetyp och användning står i relation till varandra på så sätt att yttrandetyp definierar vilken typ av fras det handlar om, och användningen handlar om i vilket syfte man använder den sagda frasen. Tabell 2.1 visar detta.

Tabell 2.1: Yttrandetyp och användning

Person	Fras	Yttrandetyp	Användning	Förklaring
A	”Jag älskar äppelkaka.”	Påstående	Ställningstagande	A bestämmer sig för att han älskar äppelkaka efter att ätit äppelkaka för första gången)
B	Så bra	Svar	Respons	B bekräftar att han hört vad A sa för något igenom att svara på hans påstående
A	Tycker du?	Fråga	Respons	A söker bekräftelse på att han hörde B rätt
B	Ja det tycker jag.	Svar	Respons	A bekräftar för B att det han svarade från början är sant.

2.2 Data

De videoinspelningar och transkriptioner som har använts för analyserna har tagits från Strömquist – Richthoff korpusen (Richthoff 2000). Denna korpus består av inspelningar av ett antal svenskspråkiga småbarn mellan cirka 15 till 35 månaders ålder, med cirka en inspelning i månaden per barn. Undersökningen är gjord på videoinspelningar av tre av barnen: Bella, Harry och Tea. Fem videoinspelningar per barn valdes ut för analysen, där barnen är 18, 21, 24, 27 respektive 30 månader. På grund av att det inte alltid fanns videoinspelningar för barnen vid de specifika månaderna har det fått ges rum för två avvikelser. Det är dels en inspelning av Tea när hon är 22 månader och en dag, istället för 21 månader, och dels en inspelning av Harry där han är 17 månader och 26 dagar, istället för 18 månader.

Samtliga huvudskakningar och nickningar från dessa inspelningar har analyserats, samt de eventuella talade yttranden som samförekommer med dessa gester. Ibland förekommer det att barnen pekar på något med ett finger samtidigt som de gör en av de två gesterna, och om detta är fallet har det också tagits med i analysen. Förutom pekningar är inga andra gester medtagna i analysen.

Även om uppsatsen fokuserar på barnen och endast deras gester har kodats, så betyder inte detta att motparten (oftast en förälder) i samtalen har ignorerats. Barnens yttranden är oftast korta och ibland otydliga, därför behöver man ofta veta vad föräldern har sagt för att kunna tolka vad barnen menar med sina yttranden.

2.3 Tillvägagångssätt

Jag har utfört en longitudinell analys för att få fram data om hur nickningar och huvudskakningar används av barnen och hur användandet förändras över tid. För att spela upp videorna och analysera dem har programmet CLAN använts.¹

Efter att ha valt ut videoinspelningarna tog jag fram en mall för hur kodningen av materialet preliminärt skulle se ut. Denna fick sen justeras efter hand som det upptäcktes nya aspekter som var viktiga att ta hänsyn till i analysen. Vid hittad gest kodades denna in i CLANs transkriptionsfiler med koder för typ av gest, om gesten kombineras med tal, styrkan på emfasen, typ av yttrande, gestens användningsområde och dess laddning. Under analysens gång upptäcktes det även att alla barnen ibland använde gesterna i samband med pekningar. Detta var intressant och därför togs även det med i analysen. I vissa fall är det otydligt om rörelsen är en huvudskakning eller nickning, och om den kan klassas som en gest överhuvudtaget. Även dessa rörelser markerades under kodningsproceduren men återfinns inte i de diagram som visar resultaten. Efter att analysen utförts användes ett script, skriven av min handledare Mats Andrén, som drar ut data från CLAN.

Tabell 2.1 och tabell 2.2 innehåller en beskrivning av den kodning som har gjorts i CLAN. Dessa är till för att visa hur kodningen fungerar.

Tabell 2.2: Förklaring till huvudkategorier

*BEL	Bella säger/gör något
*HAR	Harry säger/gör något
*TEA	Tea säger/gör något
*MOT	Mamman (mother) till något av barnen säger/gör något
*FAT	Pappan (father) till något av barnen säger/gör något
%DEC	Kodning för nickningar/huvudskakningar
%EXP	Extra förklaring till %DEC

1 <http://childes.psy.cmu.edu/clan/>

Tabell 2.3: Förklaring till underkategorier för %DEC

" \$GEST	Gjord gest.
:SKA	Huvudskakning
:vok	Vokaliserad – Vokaliserad huvudskakning/nickning.
:tys	Tyst – Ej vokaliserad huvudskakning/nickning.
:NIK	Nickning
:vok	Vokaliserad – Vokaliserad huvudskakning/nickning.
:tys	Tyst – Ej vokaliserad huvudskakning/nickning.
" \$EMFAS	Mängden emfas gesten visar.
:myk	- Gesten visar mycket emfas.
:lit	- Gesten visar lite Emfas.
:oty	Otydligt - Svårt att avgöra om syftet är emfas.
" \$YTTR	Yttrande - Typ av yttrande som gesten återfinns i (kan bestå av gest + vokalisering eller endast en gest).
:pås	Påstående
:frå	Fråga
:sva	Svar
:ann	Annan – annat sorts yttrande än de tre ovanstående.
:oty	Otydligt – otydligt vilken typ av yttrande det handlar om.
" \$GANV	Var gesten används – i vilken underkategori av yttrande gesten återfinns i.
:res	Respons - Om gest ingår/används i en respons till ett tidigare utfört ställningstagande.
:pos	Återkoppling med positiv laddning .
:neg	Återkoppling med negativ laddning.
:neu	Återkoppling med neutral laddning.
:sta	Om gesten ingår/används i ett ställningstagande, dvs första gången man säger vad man själv anser om någonting i dialogen. Vid snar upprepning av ett redan gjort ställningstagande räknas upprepningen som en respons.
:pos	Ställningstagande med positiv laddning - (ex, jag tycker om glass).
:neg	Ställningstagande med negativ laddning - (ex jag tycker inte om glass).
:ann	Om gesten ingår/används i ett yttrande som inte är påstående eller respons.
:pos	Annat yttrande med positiv laddning.
:neg	Annat yttrande med negativ laddning.
:neu	Annat yttrande med neutral laddning.
” \$2ANV	Sekundär användning - I fallen där gesten används för två saker eller används tillsammans med en annan gest.
:pek	Pekande – om gesten används för att peka/syfta på något eller tillsammans med en annan pekande gest.
:ann	Annat - Om gesten har annan funktion än att peka.
:ing	Ingen sekundär användning.

Exempel 2.2 illustrerar en nickning i ett svar och Exempel 2.3 illustrerar en huvudskakning i ett påstående.

Exempel 2.2: nickning - svar – respons – positiv laddning (aabel27_23.cha)

*MOT: va e detta för nåt då?

*BEL: ted.

Bella svarar (responderar) ”sked” på moderns fråga.

*MOT: en sked.

Modern återkopplar i svar till Bellas respons med att säga ”en sked”.

*BEL: 0 (tyst).

Bella återkopplar med en nickning i svar på moderns återkoppling.

%DEC \$GEST:NIK:tys \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:res:pos \$2ANV:ing

- Gesten är en nickning, den är tyst och har lite emfas.
- Yttrandet är ett svar.
- Gesten funktion är främst att visa positiv laddning.
- Gestens betydelse är ”ja”.
- Yttrandets betydelse är ”ja, det är en sked”.

Exempel 2.3: huvudskakning - påstående – ställningstagande – negativ laddning (aabel21_15.cha)

Bella och hennes pappa har just läst igenom en bok och håller på att välja en annan att titta i.

*FAT: ska vi titta i den då om apan?

Pappan frågar om de ska titta i en specifik bok.

*BEL: nä.

Bella säger nej och skakar på huvudet samtidigt.

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:sta:neg \$2ANV:ing

*BEL: aha denna ta.

Bella böjer sig fram och plockar upp boken.

- Gesten är en del av ett ställningstagande.
- Gesten visar negativ laddning.
- Gesten används främst för att ge emfas åt yttrandet.
- Gestens betydelse innefattar både ”nej” och ”inte”
- Yttrandets betydelse är någonting i likhet med ”nej, inte den”.

3 Analys och resultat

Nickningar och huvudskakningar är bland de vanligaste gesterna hos svenska småbarn. Exakt hur barn använder dessa i yttranden och hur mycket den ena gesten används i förhållande till den andra varierar dock från barn till barn. Vissa av resultaten liknar de som finns i Andréns (2010) undersökning. Detta var väntat eftersom resultaten är framtagna från delar av samma korpus. Hans undersökning behandlar dock inte gesternas funktion och vad som menas med yttrandena.

Det finns sammanlagt 180 instanser av nickningar och huvudskakningar i det undersökta materialet. Av dessa tillskrivs:

102st Bella

51st Harry

27st Tea

164 instanser av de 180 är tydliga nickningar och huvudskakningar. Av dessa tillskrivs:

97st Bella

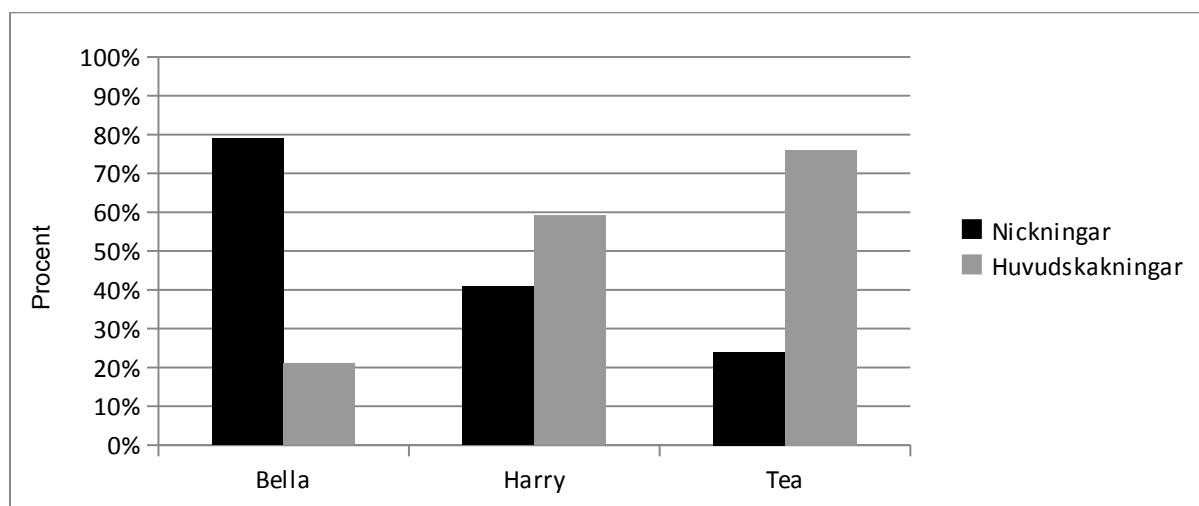
46st Harry

21st Tea

Resterande 16 nickningar och huvudskakningar klassas som otydliga. Detta kan ha två anledningar. Antingen går det inte avgöra om gesten är en nickning eller huvudskakning, eller så går det inte att avgöra om rörelsen är en är en gest överhuvud taget. Dessa fall ses inte som tillförlitliga och ingår därför inte i resultaten.

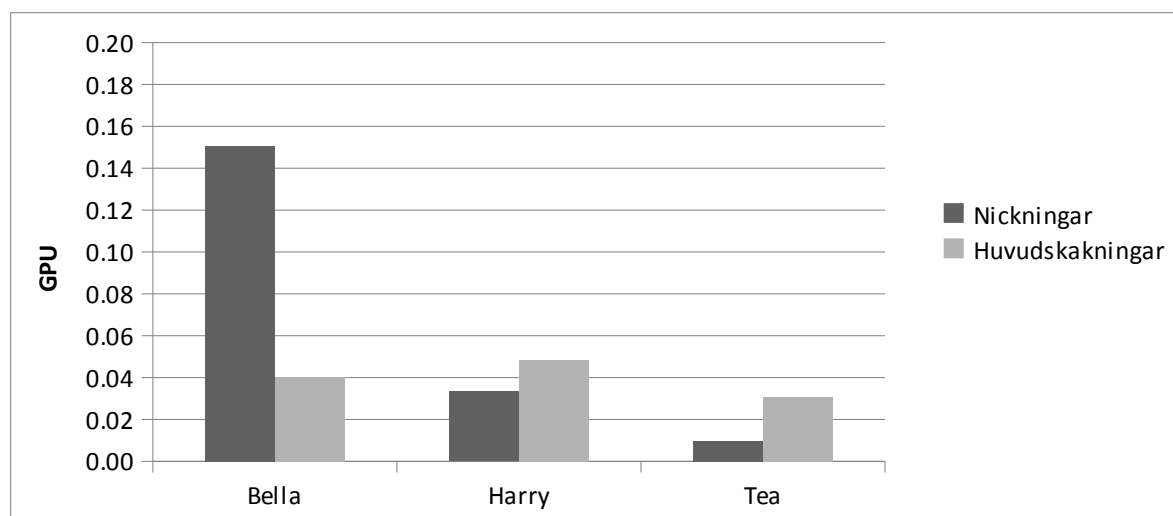
3.1 Nickningar och huvudskakningar per barn

Figur 3.1 innehåller 3 par staplar. De svarta staplarna representerar nickningar och de grå staplarna representerar huvudskakningar. Varje stapelpar utgör 100% av de huvudskakningarna och nickningarna som gjordes av vart och ett av barnen mellan 18 – 30 månader. Till exempel i Bellas fall var 80% av gesterna nickningar och 20% huvudskakningar under tidsperioden. Figur 3.2 visar samma data fast i GPU.

Figur 3.1: Nickningar och huvudskakningar i procent

Bella använder betydligt fler nickningar än huvudskakningar medan Harry och Tea använder mer huvudskakningar än nickningar. Andrén (2010: 255) visade att huvudskakningar över lag är vanligare än nickningar under hela perioden mellan 18 och 30 månader. Harry och Tea ligger alltså i linje med vad som kan förväntas medan Bella utgör ett undantag. Figur 3.2 visar att GPU för huvudskakningar är ungefär lika för alla tre barnen medan GPU för nickningar varierar mycket.

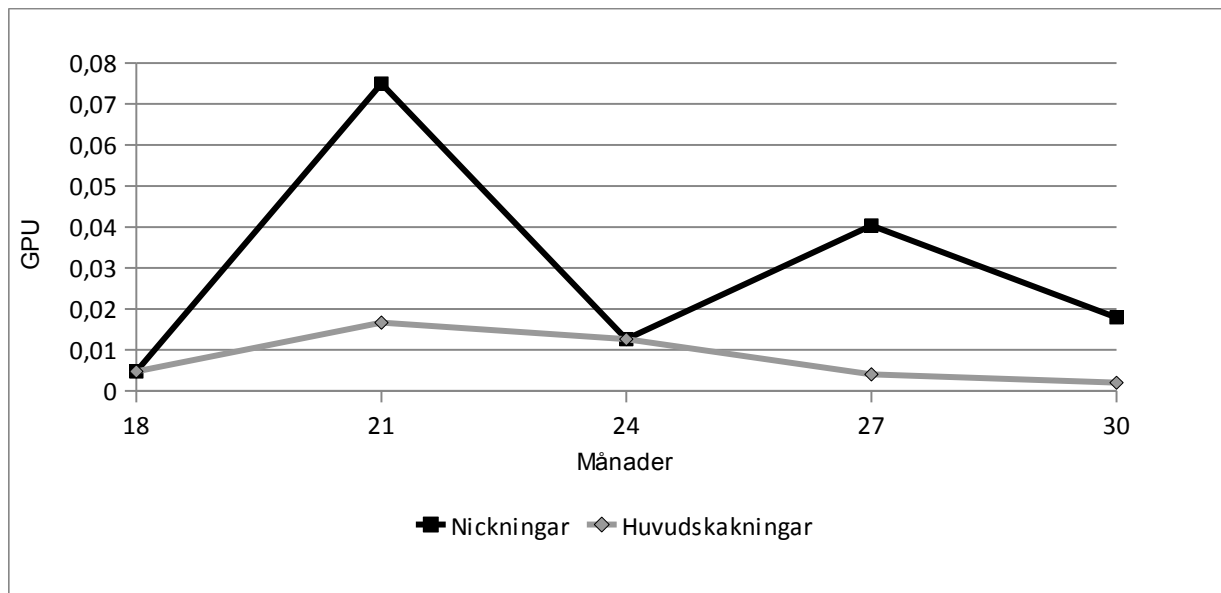

Figur 3.2: Nickningar och huvudskakningar i GPU

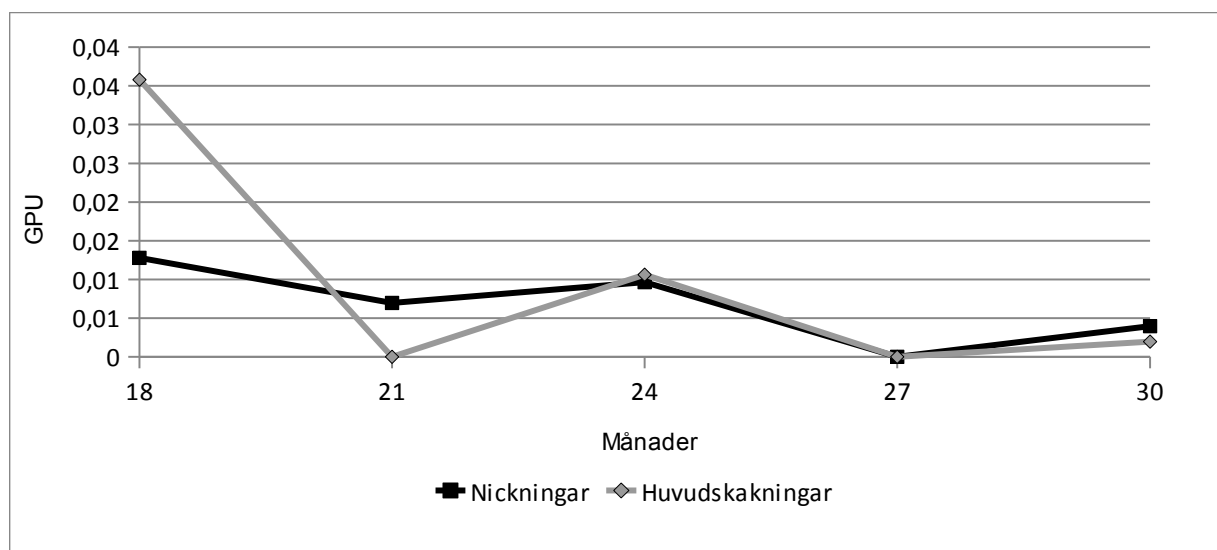

3.2 Nickningar och huvudskakningar över tid

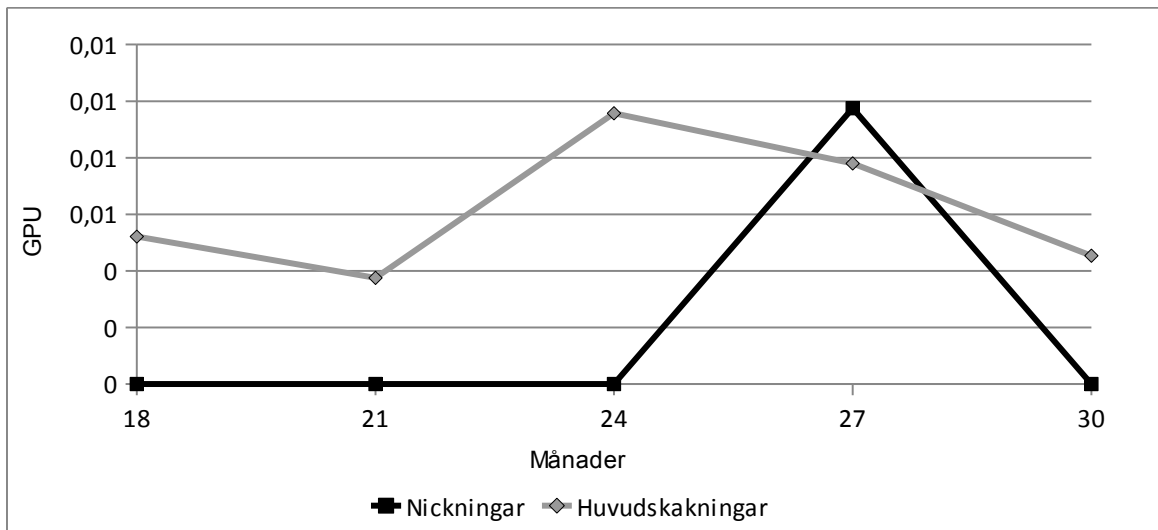
Figur 3.3 till och med figur 3.5 visar utvecklingen av användningen av nickningar och huvudskakningar för de enskilda barnen över tid. Den svarta och den grå linjen visar antalet nickningar respektive huvudskakningar per yttrande (GPU).

Figur 3.3: Utvecklingen av nickningar och huvudskakningar hos Bella

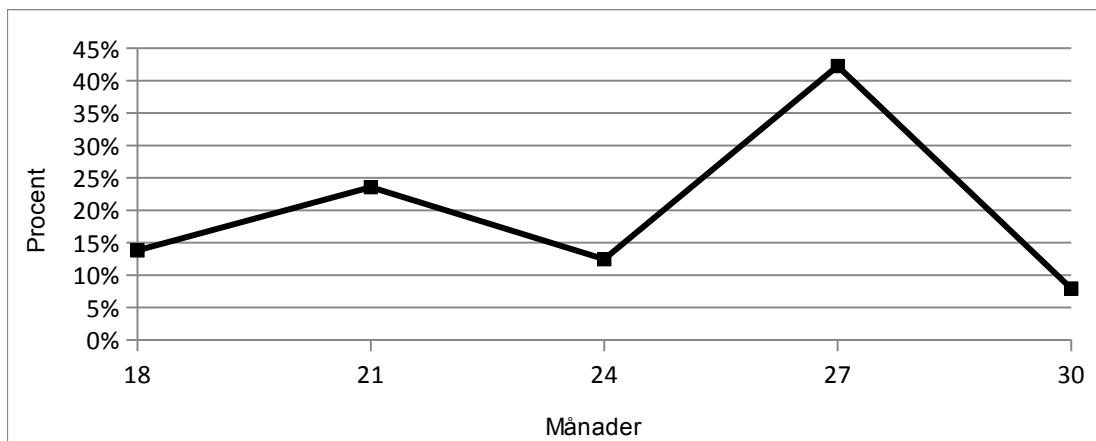
Figur 3.4: Utvecklingen av nickningar och huvudskakningar hos Harry

Figur 3.5: Utvecklingen av nickningar och huvudskakningar hos Tea

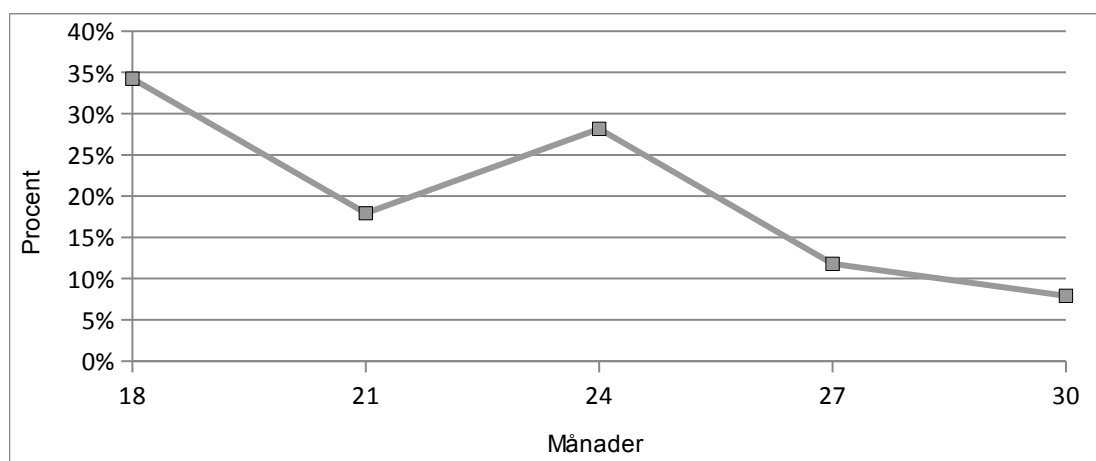
Utifrån en jämförelse av [figur 3.3](#) till [3.5](#) går det inte att dra några generella slutsatser angående nickningar för de tre barnen då värdena för dessa varierar för mycket. Både Tea och Harry använder dock mer nickningar vid början av perioden än vid slutet, och från månad 24 finns en tydligt nedgående trend i användandet för båda av dem. Tea använder nickningar endast vid 27 månaders ålder vilket gör det svårt att veta hur det är för henne. Vid jämförelse av huvudskakningar syns det dock att alla barnen använder mer av denna gest i början av perioden än i slutet och från månad 24 är det en nedåtgående trend för alla tre. Alla barnen har värden på lite över 0,01 GPU vid 24 månader som sedan minskar fram till månad 30 och hamnar under 0,01 GPU.

Figur 3.6 och 3.7 är sammanfattningar av användandet av nickningar respektive huvudskakningar över tid. Punkterna i diagrammen visar medelvärdet på det procentuella antalet av de två slagna över de tre barnen. Till exempel, vid 24 månader gör Bella 31% av sitt totala antal huvudskakningar, Harry gör 22% och Tea gör 31%. Medelvärdet av dessa är 28%.

Figur 3.6: Nickningar

Då variationen i nickningar i figur 3.3 till 3.5 är så stor så går det inte att dra några generella slutsatser utifrån figur 3.6 heller. Det enda som är säkert är att det höga värdet i månad 27 är i stort beroende på att alla Teas nickningar förekommer i denna månad (figur 3.2). Hennes totala antal utförda nickningar är mindre än för de andra två (figur 3.1).

Figur 3.7: Huvudskakningar

Flest huvudskakningar används vid månad 21. Här är det åter igen ett av barnen som drar upp värdena ganska mycket. Harrys värden ligger på 0,04 GPU medan Bella och Tea ligger på 0,01

GPU. Det enda som kan sägas vara sannolikt är att det finns en minskning av användandet av huvudskakningar från månad 24 fram till månad 30 då denna tendens även syns i de enskilda barnens mätvärden i figur 3.3 till figur 3.5.

3.3 Gesternas funktion i relation till yttrandets typ

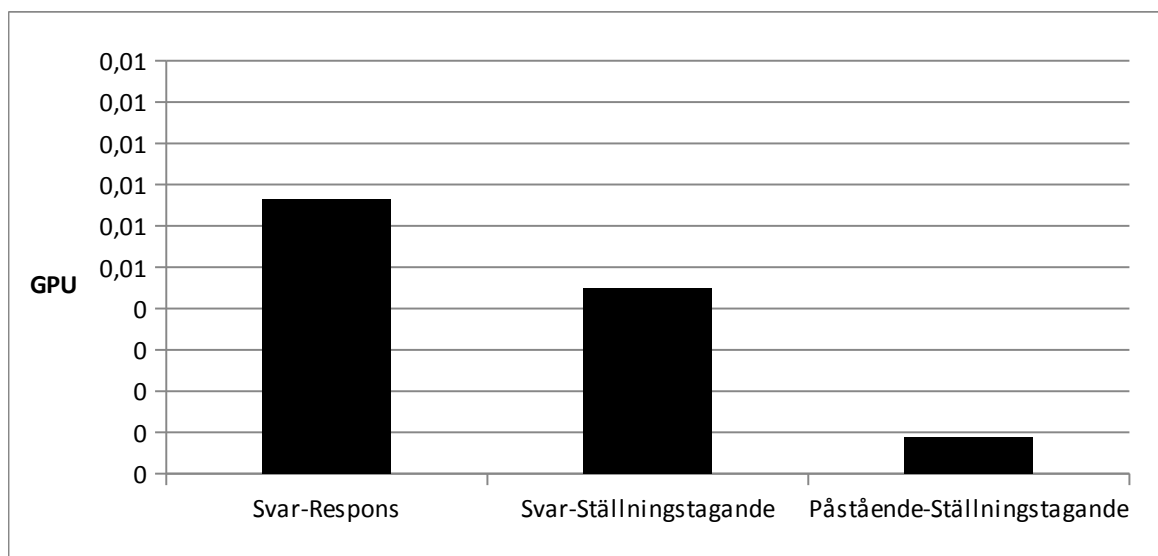
Det vanligaste man stöter på när det gäller huvudskakningar och nickningar är att en nickning visar positiv laddning och en huvudskakning visar negativ laddning. Ibland visar dock gesten inte någon laddning och måste därför anses vara neutral. Gestens specifika funktion kan alltså variera beroende på vad talaren försöker förmedla.

3.3.1 Påstående/svar - respons/ställningstagande

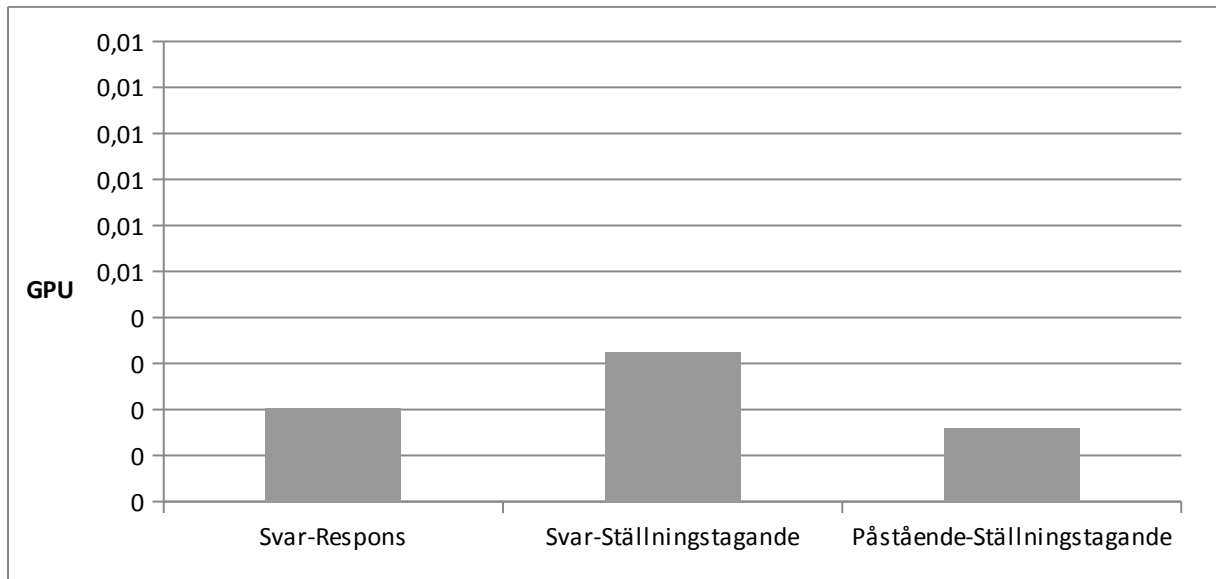
Figur 3.8 och 3.9 nedan visar vilka typer av yttranden som nickningar respektive huvudskakningar används i. Svar och påstående är huvudkategorier för yttrandetyperna, respons och ställningstagande är underkategorier (se tabell 2.2).

Andrén (2010) visade även att nickningar och huvudskakningar i svar är den vanligaste användningen av de båda gesterna. Han delade dock endast upp det i initiativtagande och svar. Här tittar jag på svar och påstående som används i responser respektive ställningstaganden. Att det inte finns någon stapel för påstående-respons, grundar sig på att ett påstående per definition inte kan vara ett svar.

Efter Diagrammen kommer ett analyserat exempel av vardera typ av yttrande i kombination med nickningar respektive huvudskakningar. Exempel 3.1 till 3.3 behandlar nickningar och exempel 3.4 till 3.6 behandlar huvudskakningar.

Figur 3.8: Nickningar

Figur 3.9: Huvudskakningar

Figurerna visar att det är mer vanligt att gesterna används i samband med svar än med påståenden och att det är vanligare med svar-respons än med svar-ställningstagande med nickningar och tvärt om med huvudskakningar. Att det görs fler nickningar än huvudskakningar är beroende på att Bella gör tre gånger så många nickningar som de andra två barnen gör tillsammans vilket förklarar de höga värdena för nickningar. Bella utgör, som sagt, ett undantag när det gäller antalet nickningar.

Exempel 3.1: nickning i svar-respons (aahar30_10.cha)

Harry och hans mamma tittar i en bok på en bild av en häst. Mamma börjar prata om hästens mun och svans.

*HAR:han har muus

*HAR:han har tams

*MOT:jahaha

*MOT:han har mun å svans.

*HAR:a

Harry återkopplar till vad mamma säger.

%DEC \$GEST:NIK:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:res:pos \$2ANV:ing

- Gestens främsta funktion är att visa positiv laddning.

- Gestens betydelse är ”ja”

- Yttrandets betydelse blir igenom responsen ungefär ”Ja, hästen har mun och svans”.

Exempel 3.2: nickning i svar-ställningstagande (aatea27_26.cha)

Mamma och Tea lekar med en docka och börjar prata om en stol.

*MOT: va e de för stol då?

*TEA: n dett hemma.

*MOT: har du stolen hemma?

*TEA: jaa.

*MOT: får dockan låna den?

*TEA: jaa.

Tea gör ett ställningstagande då hon svarar ja, med detta antyder hon att dockan har hennes tillåtelse att låna stolen.

%DEC \$GEST:NIK:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:sta:pos \$2ANV:ing

- Gestens funktioner är att visa positiv laddning och ge emfas åt Teas ”jaa”
- Gestens betydelse är ”ja”
- Yttrandets betydelse blir ungefär ”ja, dockan får låna stolen”

Exempel 3.3 : nickning i påstående-ställningstagande (aatea27_26.cha)

Tea och hennes mamma sitter och leker med en docka, då Bella tar på dockans ögon.

*MOT: ögon .

Mamman återkopplar till vad Tea gör och säger ögon.

*TEA: ja ha mä.

Tea responderar till sin mammas nickar och säger ”Jag har med” samtidigt som hon pekar på sina ögon, därmed gör hon ett ställningstagande om sina egna ögon.

%DEC \$GEST:NIK:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:pas \$GANV:sta:pos \$2ANV:pek

- Gestens främsta funktion är att visa positiv laddning och ge emfas åt det faktum att Bella har ögon.
- Gesten har en bekräftande funktion och är ett komplement till yttrandet.
- Pekningen visar att det är hennes egna ögon hon pratar om.
- Yttrandets betydelse blir ungefär ”jag har också ögon”

Exempel 3.4: huvudskakning i svar-respons (aahar17_26.cha)

Harry sitter och äter när mamman frågar om han vill ha mjölk.

*MOT: vill du ha lite mjölk å dricka.

*HAR:0 (tyst) .

Harry skakar på huvudet kraftigt och gör ett litet ljud.

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:myk \$YTTR:sva \$GANV:res:neg \$2ANV:ing

*MOT: inte mjölk?

*MOT: nähä.

*HAR: nä.

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:res:neg \$2ANV:ing

Strax efter att ha skakat på huvudet ändrar Harry sig och räcker sig efter mjölken

*MOT: joo säger man då.

- Gestens funktioner är för att visa negativ laddning och emfasera yttrandet.
- Gesten och ljudet/ordet används tillsammans för ordet ”nej”.
- Gestens betydelse är i båda fallen ”nej”
- Yttrandets betydelse är ungefär ”nej, jag vill inte ha mjölk”.

Exempel 3.5: huvudskakning i svar-ställningstagande (aahar17_26.cha)

Harry sitter och äter med mamman bredvid. Diskursen rör sig om om Harry har ätit färdigt eller inte.

*MOT: vill du inte ha mer nu.

*MOT: va har du ätit färdigt?

*HAR: nä.

Harry svarar ”nä” på mammas fråga.

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:sta:neg \$2ANV:ing

- Gestens funktion är att visa negativ laddning, och ge emfas åt yttrandet.
- gestens betydelse är ”nä”
- Yttrandets betydelse blir ungefär ”Nej, jag har inte ätit färdigt”

Exempel 3.6: huvudskakning i påstående-ställningstagande (aatea27_26.cha)

Mamma och Tea sitter och leker med en docka.

*MOT:dock [/] dockan har armar.

*TEA: Bella har . (Bella är namnet på en häst)

Tea säger ”Bella har” och skakar på huvudet på huvudet.

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:pas \$GANV:sta:neg \$2ANV:ing

*MOT: nä Bella har inga armar.

- Gestens funktion är att visa negativ laddning.
- Gesten används som ett ord och betyder ”inte ” eller ”inga”.
- Yttrandets betydelse blir ungefär ”Bella har inga armar”.

3.4 Frågor, pekningar och neutral laddning

Gesterna visar inte alltid positiv eller negativ laddning. Ibland är de neutrala, till exempel vid en del frågor. Alla barnen frågar någon gång, pekar någon gång och använder yttranden med neutral laddning någon gång. Dessa typer av användningar är mycket marginella och används endast en eller ett litet fåtal gånger per barn, dock är de intressanta just på grund av att barnen ändå använder gesterna på dessa sätt. Nedan är några viktiga punkter angående detta, som visas i Exempel 3.7 - 3.9.

- Pekningar förkommer tillsammans med samtliga typer av yttranden, dvs påstående, svar och frågor
- Alla barnen använder pekningar i samband med minst en typ av yttrande.
- Det finns fem fall där gesterna används i samband med frågor (tre nickningar och två huvudskakningar),
- Fyra av frågorna är pekande och handlar om specifika objekt, tre av dessa pekningar är i samband med nickningar.
- I den fråga som inte är pekande samt den fråga som kombineras med en huvudskakning besvarar föräldern upprepa sig.
- Det finns fem neutrala gester som inte är frågor. I fyra av dessa härmar barnen föräldrarna. En av dem i samband med en nickning.

Exempel 3.7 Pekande nickning (aabel30_17.cha)

Bella håller upp en lucka och nickar mot den öppna luckan, och ber om ett specifikt svar gällande vad det är hon tittar på. Två saker bör nämnas i sammanhanget. Nickningen börjar med att röra huvudet uppåt och i motsats till de andra fall där nickning är ett komplement till en pekning så utförs pekningen här med nickningen.

*MOT: sa vi titta vem som e här inne .

*MOT: oj !

*BEL: e de .

Bella frågar e de? (vad är det?) och nickar samtidigt mot luckan.

%DEC \$GEST:NIK:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:fra \$GANV:ann:neu \$2ANV:pek

*MOT:de va en far+bror .

- Gestens huvudsakliga funktion är en pekning.
- Gesten används i samband med att Bella säger ”e de”.
- Gestens betydelse är ”den saken”.

- Yttrandets betydelse ungefär ”Vad är det för något?”

Exempel 3.8 Huvudskakning för att ge emfas åt en fråga (aatea22_01.cha)

Tea och hennes mamma sitter och tittar i en bok. Tea täller en frågar om en specifik figur som finns på den sida de tittar på.

*MOT: nää de va nte lejonet.

*TEA: dää.

Bella pekar nånstans på sidan

*MOT: nää de e en leopard.

*TEA: dää.

Bella pekar på en ny plats

*MOT: där va han.

*TEA: dää?

Bella ber om bekräftelse på det mamma precis sa och ger emfas åt frågan med en huvudskakning

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:fra \$GANV:res:neu \$2ANV:pek

*MOT:ha lejo hur låter lejonet ?

- Gesten har neutral laddning.

- Gesten används i huvudsak för att ge emfas åt yttrandet, men har även negerande funktion.

- Gestens huvudsakliga funktion är att visa emfas.

- Yttrandets betydelse är nåt liknande med ”menar du den där?”

Exempel 3.9: Huvudskakning och pekning som kompletterar varandra (aahar24_16.cha)

De två analyserade yttrandena i exemplet står i nära relation till varandra. Det första yttrandet är ett påstående och det andra är ett svar på en fråga som ställs om detta påståendet. Svaret förtydligar i sin tur vad barnet menar med påståendet. I detta fall används huvudskakningen som ett ord och kompletterar betydelsen av pekningarna. Pekningarna görs alltid med ett finger och faller på ordet ”där”. I exemplet har Harrys mamma byggt ett staket runt en leksakshäst då Harry kommentar på hästens placering.

*HAR:häste da.

(”hästen där”)

Harry pekar utanför staketet och skakar på huvudet

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:pas \$GANV:sta:neg \$2ANV:pek

%EXP skakningen har att göra med var hästen är lokaliserad

*MOT: va menar du?

*HAR: e.

*HAR: å dens dä å däå.

(och dens där och där)

Harry responderar och försöker förklara bättre, på det första där pekar han innanför staketet där hästen befinner sig och på det andra utanför staketet. Precis efter han har sagt meningen färdigt skakar han på huvudet.

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:res:neg \$2ANV:pek

- Huvudskakningarnas huvudsakliga funktion är att visa negativ laddning.
- Huvudskakningarna används som ett ord och betyder ”inte”
- Pekningarnas funktion är att visa placering.
- tillsammans används de för att uttrycka att hästen inte befinner sig utanför staketet
- Det första yttrandets betydelse är ”hästen är inte där.”
- Det andra yttrandets betydelse är ”hästen är där och inte där”

3.5 Gesternas emfatiska funktion

Utgångspunkten är att en gest alltid visar emfas. Gällande emfasens funktion så är emfasen antingen gestens primära/huvudsakliga eller sekundära funktion. När det är gestens primära funktion så används gesten i huvudsak för att visa emfas, i [Exempel 3.10](#) och [exempel 3.11](#) visar hur emfas kan användas i en gest.

Exempel 3.10: Gest med mycket emfas (aabel24_09.cha)

Bella och hennes mamma lägger ett pussel.

*MOT: va e de för nåt han har här?

*BEL: ae.

*MOT: svansen.

*BEL: sansen va de.

Bella nickar i takt till ordets stavelser ”sans-en”

%DEC \$GEST:NIK:vok \$EMFAS:myk \$YTTR:sva \$GANV:res:pos \$2ANV:ing

- Gestens huvudsakliga funktion är för att ge emfas åt ett specifikt ord.
- Gesten i sig själv används i huvudsak för att ge emfas åt ordet svansen, vilket syns igenom att Bella nickar i takt till ordets stavelser.
- Yttrandets betydelse är ”svansen var det”.

Exempel 3.11: gest med lite emfas (aatea30_23.cha)

Tea och hennes mamma sitter och tittar i en bok,

*TEA: hon når äta.

Tea pekar på något i boken.

*MOT: gör hon de?

*TEA: nåä.

Tea skakar lite på huvudet lite grann när hon säger "nä".

%DEC \$GEST:SKA:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:sta:neg \$2ANV:ing

- Gestens huvudsakliga funktion är för att visa negativ laddning.
- Gesten används i samband med ordet "nej" och dess betydelse är detsamma.
- Yttrandets betydelse är "nej, hon äter inte"

4 Diskussion

Huvudskakningar och nickningar används av de tre barnen i alla typer av yttranden. Yttrandena delats upp i fyra typer/kategorier: svar-respons, svar-ställningstagande, påstående-ställningstagande och frågor. I yttranden där barnen använder nickningar och huvudskakningar visar gesterna oftast positiv respektive negativ laddning och oftast betyder de ”ja” respektive ”nej”. Då gesterna får annan innebörd, kan till exempel betydelsen av en huvudskakning bli ”inga” som i [exempel 3.6](#) där Tea påstår att en viss häst inte har några armar. Ibland har en gest betydligt mer prosodisk betydelse än vad den har språklig betydelse. Till exempel kan den användas i huvudsak för att visa emfas som i [exempel 3.10](#) där Bella ger emfas till ordet svansen igenom att nicka i takt till dess stavelser. Barnen har ganska stor bredd i de sätt de använder gesterna på. Dock är det långt ifrån samma bredd på sättet de används på i jämförelse med hur vuxna använder dem med sitt fullt utvecklade språk. Till exempel så kan man ibland se vuxna använda en huvudskakning för att uttrycka uppgivenhet, eller nicka i ironi. Detta har dock troligen med åldern att göra. Undersökningar har visat att barn kan förväntas börjar förstå och använda ironi vid 4-5 års ålder (Pexman 2009:241).

4.1 Nickningar och huvudskakningar i mängd

Hur mycket gester och vilken sorts gester som görs är beroende av inspelningstillfällena. Olika inspelningstillfällen bjuder på lite olika användning av gesterna, både i vilken mängd de används ([figur 3.1](#)) i och vilka funktioner de har då de används. Av de tre barnen är det två som använder mer huvudskakningar än nickningar. Gruppen undersökta barn är för liten för att kunna ge någon förevisning om det är vanligare att svenska barn använder huvudskakningar eller vanligare att de använder nickningar. Tidigare forskning (Andrén 2000) tyder dock på att det är betydligt vanligare att barn använder mer huvudskakningar än nickningar i sitt språkbruk än tvärt om. Bella är ett utmärkt exempel på motsatsen ([figur 3.3](#)).

4.1.1 Gestfrekvens i påståenden och svar

Vid mätningar av GPU av nickningar ([figur 3.8](#)) visar det sig att gesten används mest i svar-respons sammanhang. Även svar-ställningstagande har ett ganska högt värde medan påstående-ställningstagande har en betydligt lägre frekvens än vad de andra har. Det kan alltså förväntas av barn, i denna ålder, i de fall de använder nickningar, att de oftast kombinerar nickningar med svar som är responser, följt av svar som är ställningstagande och minst ofta påståenden. Hur mycket nickningar som används per barn kan dock variera mycket. ([figur 3.1](#))

Vid mätningar a GPU för huvudskakningar (figur 3.9) visar resultaten att, även om det skiljer sig mycket mindre än vid nickningar så är användningen vanligast vid yttrande av typ svar-ställningstagande. Näst vanligast är svar-respons vilken är tätt följd av påstående-ställningstagande. Intressant nog är påstående ställningstagande vanligare vid huvudskakningar än vid nickningar.

Att det är så pass mycket vanligare att huvudskakningar och nickningar används i svar än i påståenden (figur 3.8 och 3-9) kan ha att göra med vilken roll barnen har i samtalet. Tittar man närmare på vad som händer under videornas gång, så blir det tydligt att det oftast är föräldern som leder aktiviteten och därmed även vad som diskuteras. I och med detta blir det ganska naturligt att barnen gång på gång återkopplar till det föräldern säger. Därmed blir de flesta av deras yttranden någon form av svar, antingen i form av respons eller ställningstagande. Barnen får troligen inte lika många tillfällen att göra påståenden som de hade om dem själva hade lett samtalet. Om nu detta är sant så kan man förvänta sig att i sammanhang där barnen leder samtalen, så bör påståenden vara vanligare och svar mindre vanliga. Detta har sannolikt med ålder att göra då yngre barn kan förväntas leda ett samtal på ett mindre koherent sätt än äldre barn. Grunden till detta, för småbarn, kan vara att ju mindre av ett språk de kan, desto svårare är det att göra sig förstådd på det sagda språket.

4.2 Yttranden och dess betydelse

Yttrandet och gesten ligger i en helhet-del relation till varandra där yttrandet är helheten och gesten är den mindre delen. När inget tal förekommer, utgör gesten både del och helhet.

Man kan inte alltid vara helt säker på vad en gest har för funktion i ett yttrande. Ofta måste man ta med den pågående diskursen i analysen för att förstå gestens roll i sitt sammanhang. Diskurserna i de exempel som tagits upp kommer i stort sett alltid från samtal mellan två personer (det händer vid några få tillfällen att en tredje person temporärt deltar i samtalen). Den mest grundläggande yttrandetypen kan antas vara ett påstående som är bekräftande eller nekande och säger något om någonting till exempel ”Det är en häst” i ett bekräftande yttrande eller ”Det är inte en häst” i ett nekande. I den ålder som barnen är i, i alla fall fram till 24 månaders ålder, så använder de sällan eller aldrig hela meningar. Fram till dess verkar barnen vara någonstans mellan ett- och två-ords stadiet i sin språkutveckling (Sigurd & Håkansson 2007:148). De använder därmed oftare enstaka ord eller möjligen två, till exempel ”boll”, ”inte häst” eller ”där hund”, i sin kommunikation för att uttrycka det de vill säga. Med så korta meningar, om man bara tar yttrandena för sig själva, så går det ofta inte att avgöra vad det är för sorts yttrande det handlar om, dvs. om det är ett påstående, ett svar eller en fråga. Detta gör att de behöver analyseras utifrån sitt sammanhang. Dessutom så kan det bli problem att veta vad de menar de gånger då de använder hela meningar på

grund av att meningarna inte alltid är helt korrekta. Exempel 3.6 visar detta. ”Bella har” säger Tea och skakar på huvudet. Taget för sig själv så går det inta att avgöra vad Tea syftar på överhuvud taget. Diskursen rör sig dock om armar och på grund av detta vet man att det Tea säger är ”Bella har inga armar”. Snarare än att visa på ett metodologiskt problem i studiet av barns gester så bör detta förstås som en intressant egenskap hos barns användning av gester och talspråk generellt, nämligen att de så att säga ofta fungerar genom att låna mycket av sin betydelse från kontexten. Detta gäller också för vuxnas användning av gester och talspråk, men hos barn blir det extra tydligt på grund av deras relativt sett enklare typer av yttranden. Simon Harrison (2009:433) har följande att säga om gester som görs för att visa negation i relation till språkbruket:

We reasoned that gesture provides imagery for the conceptual structures instantiated by grammar, and though conceptual reification, symbolizes acts of physical negation. These physical acts intensify, render more precise, and make more explicit the negation expressed by grammar. Furthermore gesture helps to structure negative utterance by indicating how referential content is to be construed, and achieves discourse functions which would otherwise not be achieved if the grammatical elements were used alone.

Samma kan sägas om handlingar som visar bekräftelse i språkbruket, som t.ex. nickning. Dessa gester hjälper till att strukturera yttrandet och säger mer än vad kan förmedlas igenom ett yttrande där de talspråkliga elementen används för sig själva.

4.3 Gestens funktion och betydelse i yttranden

4.3.1 Gesternas funktion i yttranden

I grunden är nickningar bekräftande och huvudskakningar nekande. Därför har de generellt sett olika funktioner i ett yttrade. Nickningars funktion är främst att visa positiv laddning och huvudskakningars funktion är främst att visa negativ laddning. Detta betyder som sagt inte att barnen alltid använder dem till detta. Istället kan det till exempel handla om att en nickning främst används för att peka med (exempel 3.7), eller att en huvudskakning främst används för att ge emfas åt en fråga (exempel 3.8). I ett yttrande, förutom för att visa laddning, så används gesterna antingen som en del av yttrandena, eller som ett komplement till yttrandena. De ”vokaliserade” gesterna används i huvudsak på två sätt, som emblem, då framför allt när de tar plats som specifika ord i ett yttrande/mening (exempel 3.10) eller i huvudsak för att ge emfas åt – i barnens fall förstärka betydelsen av - delar av eller hela yttrandets, det ena utesluter inte det andra. Vid användning där de huvudsakligen används för emfas i yttrandena så fungerar de mer som komplement till yttrandena än som ord. Denna typ av funktion skulle man kunna se som en sorts prosodisk sida hos gesternas användning. Detta diskuteras vidare i sektion 4.5. De ”tysta” gesterna, som används utan talspråk,

står ofta för sig själv och används som specifika ord (exempel 2.2). Därmed kan sägas gällande tysta huvudskakningar och nickningar att de ofta är emblem.

4.3.2 Gesternas specifika betydelse i yttrandena.

Vad en gest får för betydelse i ett yttrande kan variera väldigt mycket. Gesten formar yttrandet genom att vara en del av det. Betydelsen av nickningar och huvudskakningar beror delvis på vilken typ av yttrande de återfinns i och delvis på diskursen yttrandet återfinns i. I de fall de används som ord eller även som även hela yttranden så förutom att betyda ”ja” och ”nej” så kan en huvudskakning till betyda ”inga” som i exempel 3.6, eller som en nickning betyda något liknande ”nu har du min uppmärksamhet igen” som i exempel 3.8. Ibland ligger gestens tyngdpunkt på dess prosodiska funktion snarare än dess semantiska funktion, i dessa fall så används gesten huvudsakligen för ge emfas åt en del av eller hela yttrandet Det betyder dock inte att de fortsätter att ha semantisk funktion i någon grad, snarare verkar det vara så att den prosodiska och och semantiska funktionen är sammankopplade. (se sektion 4.5).

4.4 Pekningar i samband med frågor, svar och påståenden

Gesten förekommer i samband med pekningar i samtliga typer av yttranden. Som nämnts tidigare så finns det två typiska fall där en av huvudgesterna görs samtidigt som det pekats. Pekningen kan antingen utföras med gesten som i exempel 3.7 varpå de får samma funktion och därmed även samma betydelse eller användas i kombination med gesten i varpå gesten får en funktion medan pekningen får en annan som i exempel 3.3 och exempel 3.10. Exempel 3.7 är det enda fallet där en pekning utförs med gesten annars så utförs de antingen med handen eller med ett finger. I de exempel som är frågor som har undersökts här så bestämmer pekningen, genom att den visar yttrandets fokus som i exempel 3.8. I exempel 3.9 används pekningar i samband med huvudskakningar i två yttranden där det första är ett påstående och den andra ett svar på en fråga. Pekningen och yttrandet används samtidigt men har olika funktion och betydelse. Pekningen används i samband med ordet ”där” i båda fallen samtidigt som han skakar på huvudet medan huvudskakningen i båda fallen verkar betyda ”inte”, och tillsammans forma frasen ”inte där”. I exempel 3.3 görs samma sak fast här med en nickning som kombineras med frasen ”jag har med” medan pekningen används istället för ordet ”ögon” igenom att hon pekar på sina egna. Samma sak är sant för övriga gester där pekningar används samtidigt som en gest. Därmed, fast de kommer samtidigt i yttrandet så verkar inte pekningen kunna vara ett komplement till huvudskakningen, snarare är det så att pekningen och huvudgesten ger emfas åt två olika delar av yttrandet för att sedan tillsammans forma hela yttrandets betydelse. Huvudgesten är då inte, förutom när man pekar

med den i sig själv, till för att peka med. Istället arbetar huvudgesten och pekningen på var sitt håll för att forma olika delar av yttrandet. Först i ett andra steg kommer de olika delarna tillsammans för att skapa yttrandet i sin helhet.

Angående exempel 3.7 där Bella pekar med en nickning, så håller hon upp en lucka i en bok för att se vad som finns bakom den. Det är möjligt att nickningen används som pekning endast på grund av att hennes hand är upptagen med att hålla i luckan och att hon annars hade pekat på den med fingret eller handen. Detta är dock inte säkert då det förekommer i en del språk, bland annat i engelska, att man ibland pekar med nickningar. Vid en analys vid fler videor kan det visa sig vara mer vanligt än vad som syns här.

Någonting som är värt att notera för alla tre barn är att när huvudgester förekommer tillsammans med en pekning så är de alltid vokaliserade. Även detta kan ha att göra med hur pass långt i utvecklingen de har kommit, dock är det inte omöjligt att exempel på motsatsen hade kunnat visa sig om fler videor hade analyserats. Detta ligger dock i linje med vad Andrén (2010: 148) fann, nämligen att deiktiska gester (varav pekningar är en av de typer som finns) användes av barnen i hans studie tillsammans med talat språk i över 90% av fallen.

Det finns fyra yttranden där gesterna används i samband med frågor i det undersökta materialet. Alla av dessa förekommer i samband med pekningar. Två av barnen (Bella och Tea) ställer frågor. Frågorna som ställs har olika utformning och håller sig inte endast till ja /nej frågor. Exempel 3.7 och 3.8 visar exempel på frågor. I Exempel 3.7 pekar Bella med en nickning och ber om information angående vad någonting är för något. Exempel 3.8 är en ja/nej fråga där en huvudskakning används för emfas när Tea ber sin mamma att bekräfta något. Gesternas funktion och betydelse i samband med frågor kan alltså variera en del. Då tre ut av fyra av frågorna är ja/nej frågor antyder det på att detta är den vanligaste typen av fråga i samband med huvudskakningar och nickningar hos svenska barn. Vidare så tyder det även på att det är ganska vanligt att barn börjar använda huvudskakningar och nickningar i frågor redan innan de fyllt 31 månader.

4.5 Emfas

Som tidigare har nämnts så är ibland nickningarnas och huvudskakningarnas huvudsakliga uppgift att ge emfas åt något. Emfasens funktioner i yttrandet är att forma hela eller delar av yttrandet igenom att förstärka eller försvaga dess innebörd. Oftast har den ingen effekt på yttrandets språkliga betydelse. Snarare är det så att beroende på hur emfasen utformas så ges signaler till lyssnaren om vad som bör anses som viktigast i det som talaren framför. Ibland gestikulerar barnen nästan enbart för emfasens skull för att förstärka ett helt eller delar av ett yttrande som i exempel 3.8 och 3.10. En gest har som tidigare påpekats alltid någon grad av emfas (hög eller låg). Vad gäller barnen så tyder

det undersökta materialet på att ju större och/eller desto mer rörelse desto mer har emfasen betydelse för yttrandet. I analysen har jag delat upp emfasen i mycket respektive lite emfas beroende på den fysiska rörelsens storlek.

I och med att emfasen inte i sig själv har någon semantisk innebörd — den är alltid en emfas av något annat — så är den alltid kopplad till de andra emblematiska och mer ord-rika funktionerna som gesterna har. Därmed måste gesten alltid ha någon språklig betydelse även om gesten i huvudsak används för emfas. I exempel 3.10 används nickningen i huvudsak för att ge emfas åt ordet svansen. Dock med tanke på att yttrandet är ett svar, är det troligt att Bella även använder gesten för att bekräfta att hon hört rätt, vilket betyder att gesten i någon grad även innebär ett ”ja”.

I vissa fall, som beskrivs i [avsnitt 2.1.7](#) så kan emfasen även ändra betydelsen av ett yttrande. Inget av barnen använder emfasen på detta sätt. Återigen så är detta troligen något barnen inte lär sig förrän en bra bit efter undersökningens tidsram, som t.ex. i fallet med ironi, därmed kommer inte denna aspekt av emfasen diskuteras vidare här.

4.6 Utvecklingen över tid

Både Bella och Harry använder nickningar och huvudskakningar vid 18 månaders ålder. Gällande Harry så är det tydligt att han precis har börjat lära sig använda nickningar vid den inspelning som gjorts vid 18 månader. Antagligen så är det hans mormor som har instruerat honom i när han ska nicka. Följande utdrag från månad 18 där Harry sitter och äter visar just detta.

*MOT: va de gott.

*HAR: m.

%DEC \$GEST:NIK:vok \$EMFAS:lit \$YTTR:sva \$GANV:sta:pos \$2ANV:ing

*MOT: va de de.

*MOT: mm va gott.

*MOT: aa har du lärt dej å säja mm å nicka ida.

BET Har du lärt dig att säga ”mm” och nicka idag?

*MOT: har mormor lärt dej de?

BET Har mormor lär dig det?

I Teas fall använder hon huvudskakningar redan vid 18 månader. När hon börjar använda nickningar är otydligt då de endast förekommer i videon av henne vid 27 månaders ålder. Exakt hur tidigt barnen egentligen börjar använda gesterna är lite oklart, dock har Berglund (1999: 69) visat att det förekommer att spädbarn använder huvudskakningar redan vid 8 månaders ålder.

Figur 3.6 och 3.7 visar utvecklingen av nickningar respektive huvudskakningar tagna separat. Jämför man dessa med figur 3.3 till 3.5 så syns det att det, åtminstone för huvudskakningar, finns en generell tendens för det totala användandet av gesten att minska över lag ju längre tid som går. För nickningar ser det ut att vara sant även för Bella och Harry medan Tea visar upp ett annat mönster med att hon utför alla sina nickningar vid månad 27. Detta gör så att det inte går att se om hon har någon uppåtgående eller nedåtgående trend för nickningar. Resultaten för den generella utvecklingen över tid pekar då på att småbarn når sin kulmen av användning av huvudskakningar vid cirka 21 månader, utgår man från hur det ser ut för Bella och Harry (då Teas värden säger ganska lite) verkar det även vara så att nickningar når sin kulmen runt denna ålder. Efter detta börjar användningen av huvudskakningar och troligen även nickningar att successivt minska fram till månad 30. Detta beror troligen på att ju mer barnen lär sig att uttrycka sig i ord, desto mindre behov finns det att uttrycka sig i gester.

5 Sammanfattning, och fortsatta studier

5.1 Sammanfattning

5.1.1 Generell användningen av huvudskakningar och nickningar i yttranden

Den här uppsatsen har berört hur svenska småbarn använder huvudskakningar och nickningar i sitt språkbruk mellan 18 och 30 månader. Tidigare forskning i området har visat att det är vanligare att barn använder nickningar än huvudskakningar. Bella är ett bra exempel på att det förekommer att barn inte följer normen och att skillnaderna i hur mycket barn använder nickningar jämfört med huvudskakningar kan variera mycket.

Småbarn använder nickningar och huvudskakningar både på konventionella sätt med deras konventionaliserade betydelser och på mindre konventionaliserade sätt med mindre konventionaliserade betydelser. Yttrandet och gesten står som sagt i en helhet – del relation. Gesten kan dock utgöra ett yttrande i sig själv i de fallen där tal inte förekommer. Bland de vanligaste konventionaliserade användningarna är när barnen använder dem för att visa positiv respektive negativ laddning, då i samband med deras konventionaliserade betydelser. Exakt vilken funktion och betydelse en gest har är dock starkt beroende av vad barnet försöker framföra. Vid användning på icke-konventionaliserade sätt, till exempel vid frågor, så visar de varken positiv eller negativ laddning. Exempel på detta är när de används för att peka med eller i huvudsak för att ge emfas åt något. Då gesterna ibland främst används för emfas kan man inte heller alltid räkna med att dess tyngdpunkt ligger på dess semantiska innebörd även om den alltid finns med i bakgrunden. Emfasen i sig själv är snarare en form av prosodisk aspekt av gesterna som påverkar innebörden i det sagda gradvis snarare än att ändra yttrandets innebörd i grunden. Dess semantiska och prosodiska funktion flätas alltid ihop i någon grad och kan inte säras på helt. Oftast används dock gesterna i huvudsak som emblem, dvs. på ett ord-liknande sätt. Redan i 18-30 månaders ålder finner man alltså en väldigt stor bredd på vad barn använder huvudskakningar och nickningar till, trots en ganska begränsad vokabulär.

5.1.2 Utvecklingen av användandet

Alla tre barnen använder gester vid 18 månader. Bella och Harry använder både huvudskakningar och nickningar under hela tidsperioden. Bella visar tydligt att hon vet innebörden av nickningar vid 18 månader. Harry håller på lära sig nickningar vid 18 månader och Tea använder endast nickningar vid 27 månader. Berglund (1999: 69) visade att en del spädbarn använder huvudskakningar redan vid 8 månaders ålder. Detta tyder på att svenska barn generellt lär sig använda huvudskakningar en

tid innan nickningar samt att det är troligt att de börjar lära sig nicka strax innan och under undersökningens tidsperiod. Över lag verkar det alltså som om det är en minskning i användandet av både huvudskakningar och nickningar ju längre tid som går. Detta tyder på att ju mer de lär sig av talspråket desto mindre behöver barnen använda sig av gester för att göra sig förstådda. Det kan tänkas att användandet av gesterna, hypotetiskt sett, kan fortsätta minska efter månad 30. Samtidigt vet man att dessa gester är relativt vanliga även hos vuxna, så vid någon punkt måste också denna minskning sluta.

5.1.3 Funderingar över konventionaliserade gester i allmänhet

Hur det är med andra konventionaliserade gester är svårt att säga. Under förutsättningen att de följer samma mönster som huvudskakningar och nickningar så kan man förvänta sig att även dessa har en ganska stor bredd av mindre vanliga användningsområden. Hur mycket de olika gesterna används totalt sett i absoluta mått och i förhållande till varandra kan även här förväntas variera mycket från barn till barn.

5.2 Fortsatta studier

Denna uppsats har täckt en ganska liten grupp barn och endast 2 gester. En mer omfattande undersökning skulle gott kunna göras där man tittar på 6-7 olika gester, då inte bara huvudgester och inkludera bortåt 10-15 barn och har med fler tidpunkter. Denna undersökning hade då fortsatt i samma spår med målet att titta på funktion, betydelse och utveckling av gester. Det skulle också kunna vara intressant att göra en liknande undersökning i hur svensktalande vuxna, som har svenska som modersmål och är uppvuxna i Sverige, använder dessa gester i sitt språkbruk. Emfasens roll skulle också kunna undersökas mer noggrant än vad som gjorts här.

Referenser

- Andrén, Mats (2010). *Childrens gestures from 18 to 30 months*. Avhandling. Språk och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Bates, E., Bretherton, I., Camaioni, L. & Volterra, V. (1979). *The Emergence of Symbols: Cognition and communication in infancy*. New York: Academic Press.
- Berglund, Eva (1999) *Early communicative and Language development in Swedish Children: Methodology, Results, Clinical implications and prospects for the future*. Avhandling. Institutionen för psykologi, Uppsala university.
- Ekman, Paul & Friesen, Wallace V. (1969). The repertoire of nonverbal behavior: Categories, origins, usages and coding. *Semiotica*, 1, 49–98.
- Guidetti, Michèle (2000). Pragmatic study of agreement and refusal messages in young French children. *Journal of Pragmatics*, 32, 569–582.
- Harrison, Simon (2009). The Expression Of Negation through Grammar and Gestures. I Zlatev, J., Andrén, M., Johansson Falck, M. & Lundmark, C. (red.), *Studies in language and Cognition*, (pp 421–435). Newcastle: Cambridge scholars.
- Kendon, Adam (2002). Some uses of the head shake. *Gesture*, 2, 147–182.
- Kochan, Angelika (2008). *The Acquisition of Negation: A socio-pragmatic study of a bilingual Child*. Master's thesis. Avhandling. Ecole Normale Superieure
- McNeill, David (2000). Introduction. I McNeill, D. (red.), *Language and Gesture*, (pp. 1–10). Cambridge: Cambridge University Press.
- Pexman, P., Zdravilova, L., Mcconnachie, D., Deater-Deckard, K. (2009) “That was smooth mom”: Children's Production of Verbal and Gestural Irony. *Metaphor and Symbol*, 24, 237–248.

Richthoff, U. (2000). *En svensk barnspråskorpu: Uppbyggnad och analyser*. PhD thesis, Department of Linguistics, University of Göteborg.

Sigurd, Bengt., Håkansson, Gisela (2007). *Språk, språkinläring och språkforskning*. Studentlitteratur.

Termlexikon i Språkvetenskap (2007). Studentlitteratur.

Zlatev, J. & Andrén, M. (2009) Stages and transitions in children's semiotic development. In J. Zlatev, M. Andrén, M. Johansson Falck, & C. Lundmark (Eds.), *Studies in Language and Cognition* (pp 308-401). Newcastle: Cambridge Scholars.